

ke 5.10.2022

Opetus- ja kulttuuriministeriölle (kirjaamo.okm@gov.fi)
(jossa dnro VN/5507/2020 (ent. OKM/30/592/2017))

Tiedoksi Opetushallitukselle (kirjaamo@oph.fi)

Kymmenes täydennys Pääkaupunkiseudun ateistit ry:n esitykseen aikuisten perusopetusta koskevan perusopetuslain 46 §:n muuttamisesta

Yhdistyksemme teki 7.4.2017 opetus- ja kulttuuriministeriölle esityksen oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksesta säätävän perusopetuslain 46 §:n muuttamisesta ja on täydentänyt esitystään 16.4., 24.4. ja 18.8.2017, 19.1. ja 24.1.2018, 9.3., 22.5. ja 26.6.2020 sekä 29.9.2021.

Tämän opetuksen nimi on nykyään **aikuisten perusopetus** 1.8.2021 voimaan tulleen lain 1216/2020 mukaan. Tämä laki on järjestyksessään toinen niistä kolmesta laista, joilla on tähän mennessä muutettu perusopetuslain 46 §:ää. Esityksessämme on kyse 46 §:n 1 momentin toisen virkkeen antaman aikuisten perusopetukseen sovellettavien perusopetuslain muiden säännösten luettelon päivittämisestä. Muutettaessa 46 §:ää 1.1.2018 voimaan tullella lailla 1507/2016 luettelosta vain poistettiin ”11 §” tämän opetuksen sisällöstä säätäneen säännöksen tultua katetuksi 46 §:ssä suoraan. Päivitys olisi tehtävä erityisesti niin, että luetteloon tulisi seuraava lisäys: ”kuitenkin niin, että jokaisen 13 §:ssä tarkoitetun oppilaan huoltajan uskonnon ja elämänkatsomustiedon opetusta koskevan ilmoituksen, pyynnön tai päätöksen tekee opiskelija”.

1) Lapsen edun ensisijaisuus jäi uupumaan. Yhdeksännessä täydennyksessä tarkasteltiin hallituksen esitystä (HE 127/2021 vp), jolla perusopetuslakiin lisättäisiin uusi 3 a § *Lapsen edun ensisijaisuus*. Yhdistyksemme mielestä 3 a §:n pitäisi koskea myös aikuisten perusopetusta, eli 46 §:n sovellettavien säännösten luetteloon tulisi lisätä ”3 a §”. Tätä vaati tuloksetta niin lausuntomme opetus- ja kulttuuriministeriölle hallituksen esityksen luonnoksesta kuin lausuntomme eduskunnan sivistysvaliokunnalle hallituksen esityksestä. Eduskunta hyväksyi 23.2.2022 hallituksen esityksen sivistysvaliokunnan mietinnön mukaisena. Tasavallan presidentti vahvisti 11.3.2022 esitykseen sisältyneet neljä lakia ja määräsi ne tulemaan voimaan 1.8.2022. Näin laki perusopetuslain muuttamisesta (163/2022) sortaa aikuisten perusopetuksen pääasiallista opiskelijaryhmää, maahanmuuttajataustaisia, sillä 3 a §:ää ei muutenkaan lain esitöissä tarkasteltu aikuisten perusopetuksen kannalta.

2) Laki 716/2022 perusopetuslain muuttamisesta täydensi 46 §:n luetteloa. Hallituksen esitykseen HE 54/2022 vp oppivelvollisuuslain muut-

tamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi sisältynyt laki perusopetuslain muuttamisesta ehdotti, että perusopetuslakiin lisätään uusi 46 a § *Oppilaan ja opiskelijan eronneeksi katsominen*, muutetaan 46 §:n 8 momentti sekä muutetaan 42 §:n *Oikaisuvaatimus* 1 momentin 7 kohta viittaamaan 46 §:n 8 momentin sijasta 46 a §:ään. Esityksen luonnoksessa ei vielä 46 a §:ää erikseen ollut, vaan se osaksi sisältyi muutettavaksi ehdotettuun 46 §:n 8 momenttiin. Yhdistyksemme lausunto luonnoksesta vaati yleisesti 46 §:n sovellettavien säännösten luettelon päivittämistä. Yhdistyksemme lausunto hallituksen esityksestä tähdensi tämän ohella, että ”46 a §” olisi lisättävä 46 §:n sovellettavien säännösten luetteloon, koska 46 a § jopa puhuu suoraan aikuisten perusopetusta suorittavasta opiskelijasta, ja että 42 § on aikuisten perusopetuksen suhteen vajaa sikäli, että, kun se saatiin muuttamalla alkuperäinen 42 § *Muutoksenhaku*, niin 46 §:n luetteloon jäi lisäämättä viittaukset lakiin tuolloin lisättyihin 42 a–f §:iin uuden 42 §:n tarkemmasta soveltamisesta.

Lausunnossamme sivistysvaliokunnalle kerroimme myös, että esityksen luvussa Nykytila ja sen arviointi olisi ollut kerrottava 46 §:n luettelon päivittämättömyydestä ja vielä luonnoksessa olleesta mutta tyhjässä luvussa Suhde muihin esityksiin opetus- ja kulttuuriministeriön 13.12.2017 eduskunnan apulaisoikeusmiehelle antamasta lupauksesta asiassa tarvittaviin lainsäädäntötoimiin ryhtymisestä vielä vuoden 2018 aikana.

Opetus- ja kulttuuriministeriö antoi 23.5.2022 sivistysvaliokunnalle hallitusneuvos Piritta Sirvion laatiman vastineen valiokunnalle annettujen asiantuntijalausuntojen johdosta. Aikuisten perusopetuksen sääntelyn epätasmlisyydestä oli huomautettu vain yhdistyksemme lausunnossa. Vastineessa tästä todettiin seuraavaa:

”*Pääkaupunkiseudun ateistit* toteavat lausunnossaan, että ehdotetun perusopetuslain 46 a §:n otsikko sekä johdantokappaleen sanat tarkoittaisivat, että 46 a § olisi lisättävä 46 §:n (1 momentin) luetteloon. Opetus- ja kulttuuriministeriön näkemyksen mukaan ehdotettua 46 a §:ää ei ole tarpeen lisätä 46 §:n 1 momentin luetteloon, jossa säädetään aikuisten perusopetuksessa sovellettavista pykälistä, koska jo 46 a §:n sanamuodosta käy ilmi, että sitä sovelletaan aikuisten perusopetuksessa. Sen sijaan ministeriö pitää aiheellisena lausunnossa esitettyä huomiota siitä, että voimassa olevan 46 §:n 1 momentin viittaus 40–44 pykälisiin ei pidä sisällään 42 a–42 e §:iä, vaikka myös näitä säännöksiä on tarkoitettu sovellettavaksi ja on käytännössä sovellettu aikuisten perusopetukseen. Ministeriö katsoo, että 46 §:n 1 momentin viittaus 40–44 §:n osalta olisi lakiteknisen virheen vuoksi tarkennettava muotoon 40–42, 42 a–42 d, 43 ja 44 §:ssä. Perusopetuslain 42 e § on kumottu lailla 163/2022, joka tulee voimaan 1.8.2022.”

Siis vaatimuksemme 46 a §:n lisäämisestä 46 §:n 1 momentin luetteloon nimenomaisesti torjuttiin. Silloin kuitenkin 46 §:n 1 momenttiin olisi luettelon

perään tullut lisätä teksti, että aikuisten perusopetukseen sovelletaan lisäksi säännöksiä, jotka niissä olevan maininnan mukaan on tarkoitettu sovellettavaksi aikuisten perusopetuksessa. Nyt jouduttiin loogiseen ristiriitaan, eikä opiskelija näe 46 §:stä, mitkä ovat hänen oikeutensa ja velvollisuutensa, sillä hän ei ehkä huomaa 46 a §:ää.

On huomattava, että 42 f § taas säätää toimivaltaisesta hallinto-oikeudesta ja aluehallintoviranomaisesta, kun opetusta järjestetään ulkomailla, ja että ainakaan toistaiseksi ulkomailla ei ole järjestetty aikuisten perusopetusta, mutta kaiketi voitaisiin. Siis 42 f § olisi ehkä varovaisuuden vuoksi ollut syytä ottaa mukaan.

Tähänastinen 42 a–d §:ien puute selitettiin vastineessa **lakitekniseksi virheeksi**, joka lausuntomme mukaan johtui toistuvasta luettelon päivittämisen laiminlyönnistä. Kuten kerroimme, lakiesityksessämme 46 §:n 1 momentin kokonaisuusjärjestykseksi menetelmänä ja tavoitteena on perustellummin ja tavoitteellisemmin yhdenmukaisuus lukiolain ja ammatillisesta koulutuksesta annetun lain kanssa. Tähän ei tarvittu ulkopuoliselle tavoittamatonta tietoa, **mitä säännöksiä on tarkoitettu sovellettavaksi ja on käytännössä sovellettu** aikuisten perusopetukseen. Sellaista tietoa on kuitenkin saatavissa Opetushallituksen määräyksistä (aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet) ja ohjeista (ks. seuraava kohta).

Vastine siis vaikenä 46 §:n 1 momentin kokonaisuusjärjestyksestä. Tällainen paloittainen päivittäminen on kuitenkin ongelmallista, sillä silloin ei koskaan voi tietää, mitä luettelossa kuuluisi olla ja mitä ei. Mutta vastine vahvisti näkemyksemme, että asiassa riittäisi hyvin yksinkertainen hallituksen esitys: Luetteloon lisättäviä pykäläiä ei tarvitsi erityisesti uudestaan perustella.

Sivistysvaliokunnan mietintö (SiVM 7/2022 vp) valmistui 17.6.2022. Valiokunnan yksityiskohtaiset perustelut mietinnössä ottivat vastineen 46 §:n osalta sellaisenaan huomioon seuraavasti:

”**46 §. Aikuisten perusopetus.** Valiokunta ehdottaa pykälän 1 momenttiin pykäläviittauksia koskevaa teknistä täsmennystä, ja tämän johdosta myös lain johtolausetta ehdotetaan täydennettäväksi.”

Mietinnössä nämä muutokset lakiehdotuksen teksteihin on sitten tehty valiokunnan päätösehdotuksessa.

Eduskunta hyväksyi 27.6.2022 hallituksen esityksen mietinnön mukaisena. Tasavallan presidentti vahvisti 8.7.2022 eduskunnan vastaukseen sisältyneet lait ja määräsi ne tulemaan voimaan 1.8.2022, erityisesti lain perusopetuslain muuttamisesta (716/2022).

3) Opetushallituksen uusi ohje 19.9.2022 huononsi tilannetta. Opetushallitus antoi 19.9.2022 ohjeen *Ohje perusopetuksen uskonnon ja elämäntiedon opetuksen sekä esiopetuksen katsomuskasvatuksen järjestä-*

misestä sekä yhteisistä juhlista ja uskonnollisista tilaisuuksista esi- ja perusopetuksessa (OPH-3903-2022).

Opetushallituksen edeltävistä vastaavista ohjeista 2014, 2016 ja 2018 sekä uuden ohjeen luonnoksesta yhdistyksemme antamasta lausunnosta 21.4.2021 huolimatta ohjeen johdantolukuun ei palautettu (täsmennettyä) lausetta: ”Aikuisten perusopetuksessa huoltajan sijasta valinnoista päättää kuitenkin opiskelija itse.” Ks. *Neljäs täydennys Pääkaupunkiseudun ateistit ry:n esitykseen oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetusta koskevan perusopetuslain 46 §:n muuttamisesta: Opetushallituksen ohjeesta 12.1.2018 (19.1.2018)* ja *Viides täydennys Pääkaupunkiseudun ateistit ry:n esitykseen oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetusta koskevan perusopetuslain 46 §:n muuttamisesta: Opetushallituksen aiemmatkin ohjeet (24.1.2018)*. Näiden edeltävien ohjeiden johdantoluvuissa oli seuraava virke: ”Muiden kuin oppivelvollisten opetuksessa / Oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksessa huoltajan sijasta valinnoista päättää eräin jäljempänä mainituin poikkeuksin kuitenkin opiskelija itse.” Mitään sellaisia poikkeuksia ei kuitenkaan ollut.

Uuden ohjeen luvun 1.1 mukaan alle 18-vuotiaan opiskelijan uskonnon ja elämänkatsomustiedon opetusta koskevista mahdollisista valinnoista säättää perusopetuslain 46 §:n 1 momentin mukaan perusopetuslain 13 §, joka puhuu oppilaan huoltajan tahdonilmaisista. Luvussa 1.1 lainataan perusopetuslain 46 §:n 1 momentista säännös, että aikuisten perusopetuksessa opiskelijalle, joka on täyttänyt 18 vuotta, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämänkatsomustietoa.

Luvussa 5 kerrotaan, että eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisun EOAK/1609/2019 mukaan perus- ja ihmisoikeussäädökset turvaavat myös lapsille uskonnonvapauden, joka tulee huomioida lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Tähän nojaten ohjeessa sanotaan, että jos huoltaja ei tee ilmoitusta [, osallistuuko oppilas uskonnollisiin tilaisuuksiin ja toimituksiin vai niille vaihtoehtoiseen toimintaan], koulun tulee kuulla oppilaan mielipidettä ja toimia sen mukaisesti. Tämän perään tulee seuraava teksti:

”Viisitoista vuotta täyttäneellä alaikäisellä oppilaalla ja hänen huoltajallaan tai muulla laillisella edustajallaan on kummallakin oikeus erikseen käyttää puhevaltaa. Jos oppilaan ja hänen huoltajansa näkemykset uskonnolliseen tilaisuuteen tai sille vaihtoehtoiseen ohjelmaan osallistumisesta poikkeavat toisistaan, koulu päättää oppilaan etu huomioon ottaen, kumman näkemyksen mukaan toimitaan.”

Tämän tekstin ensimmäinen virke ei ole apulaisoikeusasiamiehen ratkaisusta, vaan se on selvästi muotoiltu hallintolain (434/2003) 14 §:n 3 momentista.

Yhdistyksemme mielestä lainattu tekstikään ei riitä aikuisten perusopetukseen, vaan alaikäiselläkin opiskelijalle on oltava täysi valta päättää itse,

osallistuuko hän uskonnolliseen tilaisuuteen vai sille vaihtoehtoiseen toimintaan.

Vastaavasti luvussa 3 oleva ohje, että tarvittaessa huoltajien kanssa voidaan sopia oppilasta koskevista yksilöllisistä järjestelyistä, jos huoltaja ei halua oppilaan osallistuvan kaikkeen juhlaan kuuluvaan ohjelmaan, olisi aikuisten perusopetusta koskien muotoiltava niin, että tarvittaessa opiskelijan kanssa voidaan sopia yksilöllisistä järjestelyistä, jos hän ei halua osallistua kaikkeen juhlaan kuuluvaan ohjelmaan.

Havaitaan, että kun Opetushallituksen ohje ei enää anna alaikäiselle opiskelijalle oikeutta valita itse katsomusainettaan uskonnollisen asemansa puitteissa, ohje ei silloin myöskään anna hänelle täyttä puhevaltaa kysymyksessä, osallistuuko vai ei uskonnollisiin tilaisuuksiin ja juhlien uskonnollisiin osiin.

Verrattakoon tätä siihen, että lukion opiskelijalla on lukiolain mukaan edellinen oikeus ja että tällöin hänellä on myös Opetushallituksen lukiota koskevan ohjeen mukaan täysi puhevalta jälkimmäisessä kysymyksessä.

On siis yhä tärkeämpää, että perusopetuslain 46 §:n 1 momentin sovellettavien säännösten luettelo päivitetään ja nimenomaisesti niin, että se antaa päätösvallan opiskelijalle huoltajan sijasta.

Allekirjoitus (kynästä): Matematiikan dosentti Jouni Luukkainen
puheenjohtaja, Pääkaupunkiseudun ateistit ry [www.ateistit.fi]
Wallininkuja 2 C 53, 00530 HELSINKI
p. 045 2129 763; jouni.luukkainen@helsinki.fi